

Warszawa, dnia 17.07.2018.

Dr hab. Joanna Radoszewska

Katedra Psychologii Klinicznej Dziecka i Rodziny

Wydział Psychologii

Uniwersytet Warszawski

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Hajduczek – Zgazańskiej

Dyskontowanie pojedynczych i występujących w sekwencji

odroczonej pieniężnych oraz zdrowotnych zysków i strat u osób

o różnych wartościach wskaźnika BMI

Promotor: prof.zw.dr hab. Paweł Ostaszewski

Rozprawa doktorska mgr Magdaleny Hajduczek – Zgazańskiej mieści się w obszarze problematyki z zakresu psychologii klinicznej, psychologii zdrowia, ekonomii behawioralnej, dietetyki i zdrowia publicznego. Uszczegóławiając, dotyczy różnic w tempie dyskontowania temporalnego konsekwencji o różnym charakterze między osobami o zróżnicowanej masie ciała, ustalonej na podstawie wskaźnika BMI (body Mass Index). Odnosi się do badania impulsywności, uważanej za jeden z czynników ryzyka dla powstawania i utrzymywania się niedowagi, nadwagi i otyłości.

Biorąc pod uwagę liczne doniesienia z badań epidemiologicznych, wzrasta liczba osób z niedowagą, nadwagą i otyłością w okresie dziecięcym, dorastania i dorosłości. Poważne konsekwencje dotyczące funkcjonowania psychicznego, interpersonalnego i somatycznego stanowią przyczyny cierpienia wymienionych pacjentów. Poszukiwanie mechanizmów psychicznych uwikłanych w powstawanie i utrzymywanie się niedowagi, nadwagi i otyłości wydaje się niezwykle istotne dla

psychologicznej praktyki klinicznej (diagnozy i terapii). Wydaje się posiadać duże znaczenie dla profilaktyki opisywanych zaburzeń.

Podjęte w pracy zagadnienie ma także znaczenie teoretyczne, umożliwia rozwój wiedzy z obszaru psychopatologii zaburzeń odzwierciedlających się w niedowadze, nadwadze i otyłości osoby. Badania dotyczące opisywanej problematyki mają charakter interdyscyplinarny i dynamicznie rozwijają się w ostatnim czasie.

Recenzowana praca liczy, łącznie ze spisem literatury 154 strony, w tym 122 strony tekstu podstawowego (po wyłączeniu streszczeń). W spisie literatury przeważają pozycje wydane po 2000 roku, w większości nie starsze niż z ostatnich dziesięciu lat, anglojęzyczne. Oznacza to, że recenzowana praca powstała w oparciu o aktualne doniesienia z badań.

Pod względem techniki i edycji tekst jest opracowany zgodnie z wymaganiami stawianymi tego typu pracom. Struktura treści jest odpowiednia dla tego typu rozpraw. Rozpoczyna się streszczeniami w języku polskim i angielskim, zawiera także słowa kluczowe. W pracy wyodrębniono następujące części: Zakres problematyki (Wstęp), Wprowadzenie teoretyczne, Badania własne, Podsumowanie i wnioski. Całość uzupełniają Literatura cytowana i Aneks, zawierający cztery załączniki. Sposób prezentacji danych w części teoretycznej i empirycznej jest właściwy. Od strony formalnej praca spełnia standardy stawiane pracom badawczym o charakterze empirycznym.

Tytuł rozprawy *Dyskontowanie pojedynczych i występujących w sekwencji odroczonej pieniężnych oraz zdrowotnych zysków i strat u osób o różnych wartościach wskaźnika BMI* odpowiada treściom zawartym w teoretycznym opisie zagadnień i jest zgodny z badawczym celem pracy, jak również odzwierciedla istotę prowadzonych analiz statystycznych oraz formułowanych wniosków.

We **Wstępie** Autorka omawia zakres poruszanej problematyki szczegółowo opisując zawartość teoretyczną, bardziej ogólnie informując o jej zawartości empirycznej.

Wprowadzenie i część teoretyczna pracy napisane zostały w sposób zwięzły i dość klarowny. Pierwsza część wprowadzenia teoretycznego dotyczy *Stanu*

odżywienia: jego charakterystyki i zaburzenia, druga odnosi się do *Tempa dyskutowania a stanu odżywienia*. Wprowadzenie teoretyczne zamyka *Podsumowanie części teoretycznej*. W rozdziale pierwszym Autorka omawia dane z literatury pozwalające na zdefiniowanie pojęć odnoszących się do stanu odżywienia osoby. Rozdział o nadwadze i otyłości rozpoczyna opis najczęściej stosowanego w pracach empirycznych, wagowo-wzrostowego wskaźnika masy ciała BMI (Body Mass Index) stanowiącego wyjście do przedstawienia klasyfikacji: niedowagi, prawidłowej masy ciała, nadwagi i otyłości. Autorka prezentuje dane epidemiologiczne i uwarunkowania otyłości. Wymienia wybrane psychologiczne uwarunkowania jej powstawania (5). Niestety, nie rozwija w tym miejscu, ważnego dla podejmowanej problematyki zdania *Szczególną rolę w kontekście czynników psychologicznych przypisuje się impulsywności* (s.18). Być może, wiąże się to z brakiem jednoznacznego wskazania ramy teoretycznej – w domyśle behawioralnej – do której odwołuje się Autorka. Brak jej określenia powoduje u Czytelnika m.in. trudność w śledzeniu toku wywodu.

Zastrzeżenia może budzić, opisywanie pacjentów z bulimią i z zespołem kompulsywnego objadania jako otyłych. Większość pacjentów z bulimią, z uwagi na zachowania kompensacyjne (przeciwdziałające tyciu) nie ma nawet nadwagi. Szacuje się, że tylko około 50% pacjentów z zespołem kompulsywnego objadania jest otyłych. Zaburzenia obrazu ciała, o których pisze Autorka (*przeszacowywanie masy i kształtu ciała* s.19) dotyczą nie tylko pacjentów z zespołem kompulsywnego objadania ale wszystkich pacjentów z zaburzeniami odżywiania oraz osób otyłych. W kolejnym (3) rozdziale o Niedowadze Autorka wskazuje zróżnicowane uwarunkowania niedożywienia (biologiczne, społeczne, psychiczne- wynikające z zaburzeń odżywiania) oraz ich konsekwencje. W rozdziale o związku otyłości, zaburzeń odżywiania z impulsywnością zostały przedstawione przykłady mechanizmów odpowiedzialnych za to współwystępowanie: np. uzależnienia, kontrola, właściwości neuroprzebiegów. Szczególną trudnością w badaniu pacjentów z zaburzeniami odżywiania jest brak stałości doświadczanych przez nich symptomów – np. współwystępowanie objawów anoreksji i bulimii u jednej osoby co może mieć znaczenie dla omawianego związku zaburzeń odżywiania i impulsywności. Pacjenci anorektyczni, mogą mieć także w swojej historii, epizody

otyłości. Warto także zauważyć, że pacjenci z otyłością i zaburzeniami odżywiania nie stanowią pełnego odzwierciedlenia grupy osób z nadmierną masą ciała i niedowagą. Co więcej, osoby z zaburzeniami stanu odżywiania i zaburzeniami odżywiania nie stanowią jednorodnej grupy, w której jedynym kryterium podziału jest masa ciała – nadmierna lub niedostateczna. Wydaje się, że obecne u opisywanych pacjentów zjawisko współchorobowości – np. depresji, zaburzeń lękowych może stanowić kolejny czynnik wpływający na wyniki przeprowadzonego badania.

Drugą część wprowadzenia teoretycznego rozpoczyna rozdział o związku tempa dyskontowania z stanem odżywiania. Wskazanie istnienia tego związku, stanowi wyjście do omówienia jego właściwości. W kolejnym, Autorka opisuje charakterystykę procesu dyskontowania. Doprowadza do wskazania zależności pomiędzy procesem dyskontowania a zaburzeniami stanu odżywiania i odżywiania. Autorka przedstawia rozbieżności w zakresie doniesień dotyczących relacji pomiędzy dyskontowaniem a zaburzeniami stanu odżywiania i odżywiania. Opisuje trzy efekty: znaku, domeny, i łączenia.

W podsumowaniu części teoretycznej Autorka ukazuje lukę w jednoznacznym ustaleniu związku pomiędzy tempem dyskontowania a występowaniem niedowagi, nadwagi i otyłości w populacji. Formułuje pięć szczegółowych pytań badawczych dotyczących: 1. różnic pod względem tempa dyskontowania temporalnego u osób o różnym stanie odżywiania oraz 2. różnic w tempie dyskontowania temporalnego w zależności od znaku dyskontowanej konsekwencji; 3. formy dyskontowanej konsekwencji 4. rodzaju dyskontowanej konsekwencji u osób o różnym stanie odżywiania. Ostatnie pytanie (5) dotyczy istnienia zmian dyskontowania temporalnego wraz ze zmianą stanu odżywiania.

Podsumowując, treści zawarte w części teoretycznej zostały adekwatnie dobrane, prawidłowo zorganizowane i przedstawione. Stanowią syntezę stanu wiedzy dotyczącej problematyki podjętej przez Panią mgr Magdalenę Hajduczek – Zgazańską.

Badania własne zostały przedstawione przez Autorkę w trzech częściach: Koncepcji Badań własnych, Badaniach wstępnych i Badaniach głównych. Celem prowadzonych badań było ustalenie czy istnieją różnice w tempie dyskontowania

odroczonej konsekwencji, w zależności od stanu odżywienia, mierzonego wskaźnikiem masy ciała BMI. Zarówno w badaniach wstępnych jak i w badaniu głównym badanie miało charakter quasi-eksperymentalny w modelu międzygrupowym o schemacie z powtarzanym pomiarem.

W **badaniu wstępnym**, celem było odpowiedzenie na pytanie czy istnieją różnice w tempie dyskontowania pojedynczych odroczonej pieniężnych zysków i strat u osób o różnych wartościach wskaźnika BMI. W badaniu wstępnym weryfikowano metodę opracowaną dla potrzeb badania. Badanie przeprowadzono przy pomocy procedury opartej o program komputerowy. Metoda skonstruowana przez Autorkę wydaje się interesująca, prawidłowo skonstruowana i dobrze opisana. Zwraca uwagę staranność opracowanej procedury i dbałość w jej przedstawieniu. Wyniki przedstawiono w sposób jasny i klarowny. Warto podkreślić obecność szczegółowej analizy krytycznej przeprowadzonego badania.

W **badaniu głównym** weryfikowano hipotezy dotyczące występowania różnic w zakresie tempa dyskontowania u osób o różnych wartościach wskaźnika BMI pojedynczych i występujących w sekwencji odroczonej pieniężnych i zdrowotnych zysków i strat. Do badania wykorzystano zmodyfikowaną wersję procedury zastosowanej w badaniu wstępnym.

Uwagę zwraca rozpiętość wieku osób biorących udział w badaniu wstępnym (19-48 lat). W badaniu głównym, omawiana rozbieżność jest znacznie większa (18-60 lat). Badani reprezentują trzy różne okresy rozwoju osoby: dojrzewanie, wczesną dorosłość, środkowy okres dorosłości (por. Brzezińska, 2005). Wydaje się, że znaczenie pieniędzy: odroczonej zysków i/lub strat, czy też wartość własnego zdrowia może być różnie spostrzegana w tych grupach wiekowych i pełnić odmienne funkcje. Zupełnie inna, wydaje się także zdolność do rzutowania siebie w przyszłość dla osoby w wieku dorastania a inna u osoby doświadczającej różnych etapów swojej dorosłości .

Pytanie – obecne w metodzie – o samodzielnie określaną masę ciała – może mieć zupełnie różne znaczenie psychiczne dla badanych kobiet i mężczyzn. Może powodować, trudne do jednoznacznego przewidzenia, zmiany w podawanych szacunkach masy własnego ciała. I jednocześnie odbiegać od jej rzeczywistych

wartości. Warto także zwrócić uwagę, że badane są osoby z nadmierną masą ciała i niedowagą, z których część zapewne posiada zaburzenia obrazu ciała. Czyli mogą zawyżać lub zaniżać podawaną masę ciała. Trudno to także zweryfikować, bo wspomniane zaburzenia mogą dotyczyć osób otyłych, osób z zaburzeniami odżywiania i osób z zaburzeniami somatycznymi (Autorka pisze o tym, charakteryzując ograniczenia przeprowadzonego badania s.125).

Kontynuując rozważania dotyczące zaburzeń obrazu ciała, warto nadmienić, że istota przeżywania siebie u opisywanych osób koncentruje się wokół stosunku emocjonalnego do ciała. Podawanie parametrów pozwalających na określenie BMI (wielkości wskaźnika masy ciała) może aktywować treści, odnoszące się do trudnych, negatywnych przeżyć emocjonalnych. Jest to problem, z którym zmagają się większość badaczy zajmujących się problematyką otyłości i zaburzeń odżywiania. Czy i jak mogło to wpływać na przebieg i wyniki całości opisywanych badań?

Wyniki zostały opisane w sposób jasny i klarowny. Opis umożliwia śledzenie analizy uzyskanych danych i sposobu ich rozumienia. Znacznie ułatwiający wydają się podsumowania i dyskusja poszczególnych części badania wstępnego i głównego co pozwala na podążanie tokiem wyводу czynionym przez Autorkę.

Najistotniejsze stwierdzenia wynikające z przeprowadzonych badań są następujące: (1) osoby z niedowagą, nadwagą i otyłością wydają się charakteryzować szybszym dyskontowaniem / większą impulsywnością aniżeli osoby o prawidłowej masie ciała – nie otrzymano jednoznacznych wyników w obszarze badanych konsekwencji; (2) tempo dyskontowania może pozostawać w związku z tyciem i utratą masy ciała; (3) zmiana masy ciała wiąże się ze zmianą tempa dyskontowania zysków a nie strat; (4) wydaje się, że związek pomiędzy BMI a tempem dyskontowania jest czuły na efekty: znaku, domeny i łączenia.

Podsumowanie i dyskusja stanowią syntezę i ciekawe omówienie wyników uzyskanych przez Panią mgr Magdalenę Hajduczek – Zgażańską. Zawiera odniesienie do danych z literatury oraz wnioski do dalszych badań. Zabrakło mi w niej alternatywnych wyjaśnień uzyskanych stwierdzeń empirycznych, co pozwoliłoby przyjąć szerszą perspektywę dla ich interpretacji.

Od strony merytorycznej oceniam pracę pozytywnie. Najważniejszym kryterium prac naukowych jest nowy wkład do wiedzy. Wskazanie istnienia związku pomiędzy tempem dyskontowania temporalnego a stanem odżywienia osoby, chociaż jak sama Autorka pisze *dalekie jest od wskazania jednoznacznych odpowiedzi* (s.131) wnosi nową wiedzę i zarysowuje ciekawy obszar badawczy dla poszukiwań mechanizmów psychicznych uwikłanych w powstawanie i utrzymywania się właściwości somatycznego funkcjonowania osoby: niedowagi, nadwagi otyłości. Rozważanie związku impulsywności (mierzonej tempem dyskontowania) a objawami niedowagi, nadwagi, otyłości wydaje mi się szczególnie atrakcyjny.

Być może jedną z dróg do sprecyzowania i uszczegółowienia formułowanych wniosków, jest zwrócenie uwagi, że z punktu widzenia psychopatologii funkcjonowania człowieka Autorka zajmuje się bardzo złożoną i niejednorodną grupą. Osoby badane przez Panią mgr Magdalenę Hajduczek – Zgazańską mogą cierpieć na zaburzenia psychosomatyczne, zaburzenia odżywiania i somatyczne. Biorąc pod uwagę perspektywę psychologa klinicznego, mamy do czynienia z osobami, których wyposażenie psychiczne jest odmienne nawet jeżeli somatyczne objawy są identyczne.

Warto także zwrócić uwagę, że wyniki recenzowanej pracy mają szansę zastosowania w diagnozie klinicznej i psychoterapii osób z opisywanymi problemami. Autorka formułuje szczegółowe propozycje efektywnych interwencji, pozwalających na utrzymywanie i przywrócenie prawidłowej masy ciała. Myślenie o procesie redukcji masy ciała w kategoriach straty, wydaje mi się szczególnie interesujące i trafne – chociaż przyjmowana przeze mnie w pracy klinicznej i empirycznej perspektywa teoretyczna, nie jest behawioralna. Doceniam również proponowaną przez Autorkę możliwość jednoczesnej empirycznej weryfikacji interwencji. Wskazanie tempa dyskontowania - *szybszego* jako uwarunkowania ryzyka dla niepowodzenia w procesie dietetycznym, *wolniejszego* jako czynnika chroniącego przed ryzykiem *niekorzystnych zmian masy ciała oraz predyktora sukcesu dietetycznego* (s.132) wnosi nową perspektywę dla rozumienia pacjenta i pracy z nim.

Oceniając rozprawę z metodologicznego punktu widzenia należy podkreślić kompetencje Pani mgr Magdaleny Hajduczek – Zgazańskiej jako projektantki

i realizatorki przeprowadzonych badań. Zaprojektowała postępowanie empiryczne adekwatne wobec sformułowanych w pracy pytań oraz dobrze dobrała metody analiz statystycznych. Opis procedury badań i osób badanych jest jasny.

Przedstawiona do recenzji rozprawa dowodzi dobrego przygotowania Doktorantki pod względem teoretycznym, jak i metodologicznymi wskazuje na posiadanie umiejętności planowania i prowadzenia badań naukowych w zakresie nauk społecznych. Badania mają charakter oryginalny, a wyniki mają szanse zastosowania – o czym pisałam już wcześniej, zarówno w praktyce empirycznej jak i psychologicznej praktyce klinicznej.

Podsumowując, formułuję opinię, że rozprawa doktorska *Dyskontowanie pojedynczych i występujących w sekwencji odroczonej pieniężnych oraz zdrowotnych zysków i strat u osób o różnych wartościach wskaźnika BMI* - odpowiada warunkom określonym w art. 31 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o tytule i stopniach naukowych (Dz.U.Nr 65 poz.595) i wnoszę o dopuszczenie mgr Magdaleny Hajduczek – Zgazańskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Handwritten signature in blue ink, consisting of two lines: 'Joanna' and 'Koudonewska'.